

İKİNCİ DÜNYA SAVAŞININ SOVYET EDEBİYATINA ETKİSİ

THE EFFECT OF THE SECOND WORLD WAR ON SOVIET LITERATURE

Reyhan ÇELİK *

ÖZ: Savaş, ulusların tarihinde topyekun bir mücadele anlamı taşır. Erkeği ile kadını ile ya da genci ve yaşlısı ile yaşanan, hayatta kalma mücadelesidir. Savaşların kazanılmasında etkili olan unsur sadece teknolojinin yeterliği ya da yetersizliği konusu da değildir. Galibiyete giden yolda inanç, umut gibi manevi duygular da gerekir. Dünyada milyonlarca kişinin ölümüne, kaybına neden olan İkinci Dünya Savaşı'nda da bu unsurların varlığı inkâr edilemez. Savaş yıllarında her ülke bu duyguları en üst seviyelere çıkarabilmek için sloganlar, afişler, marşlar, filmler vb. görsel ve işitsel araçlar kullanır. Bunlardan başka edebiyat sanatında yer alan her türlü yazılı metinler de savaş yıllarında mücadele veren insanlara umut ve cesaret veren etmenlerdir.

1917 Ekim devrimi ile birlikte sosyalist sistemle yönetilmeye başlayan Rusya da İkinci Dünya Savaşı'ndan en çok etkilenen ülkeler arasında yer alır. Özellikle Hitler Almanya'sına karşı verdiği bu mücadele, taşıdığı riskler açısından Büyük Vatan Savaşı olarak adlandırılır. Bu vatan savaşında da edebiyatçılar büyük önem taşırlar. Çünkü savaşın başlaması ve yenilgilerin yaşanması ile birlikte sistem yanlısı ya da sistem karşıtı olsun tüm edebiyatçılar halkı güçlü tutmak için seferber olurlar. Bu seferberlikte de amaçlarına oldukça etkili bir şekilde hizmet ettikleri görülür. Dolayısıyla savaş, edebiyatın da yönünü değiştirir. Daha önceki süreçte Rus edebiyatında, sosyalist ideale uygun olarak, Sovyet halkının emek gücü öne çıkarken savaş yıllarında halkın kahramanlıkları ve savaşın görünmeyen yüzünün temel konu haline geldiği görülür. Bu zorlu süreçte gerek cepheye gerekse cephe gerisinde binlerce yazar, şair, gazeteci yer alır.

Bu çalışmada, özellikle 1934 yılında Sovyet Yazarlar Birliği'nin kurulmasının ardından güdümlü bir edebiyat haline gelen Rus edebiyatının İkinci Dünya Savaşı'nın başlaması ile birlikte nasıl ve ne şekilde yön değiştirdiğinin ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Savaş, İkinci Dünya Savaşı, Sovyet edebiyatı, savaş edebiyatı, edebi süreç.

ABSTRACT: War is a total struggle in the history of nations. It is a struggle for survival with man, woman, youth and elderly. It is not only the matter of the sufficiency or inadequacy of technology that is effective in the acquisition of wars. On the way to victory, there is also a need for spiritual feelings such as belief and hope. The existence of these elements cannot be denied in the Second World War, which caused the loss of life and property of millions of people in the world. In war, every country has its own slogans, posters, movies and anthem in order to bring these feelings to the highest levels with the usage of audio and visual tools. Other than these, all kinds of written texts in the art of literature are the factors that give hope and encouragement to people who struggle during the war.

Russia, which started to be governed by the socialist system with the revolution, is among the countries most affected by the Second World War. In particular, this struggle against Hitler's Germany is called "The Great Homeland War" in terms of the risks it carries. In this war of life

* Doç. Dr. - Akdeniz Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü/Antalya - reyhan3104@gmail.com

and death, the authors are crucial because of the reason that early losses against Germany, right after the start of the war. All the writers, whether they are pro-system or anti-system, are mobilizing to keep the people strong. In this campaign, they serve their purposes very effectively. So, war changes the direction of literature. In the previous period, Russian literature, in accordance with the socialist ideology, the power of labor of the Soviet people came to the fore and in the years of war, the heroism of the people and the unseen face of the war became the main issue. There are thousands of writers, poets, journalists in this difficult process, both on the front and back.

In this study, it is aimed to reveal how Russian literature, which became a guided literature after the establishment of Soviet Writers Union in 1934, changed direction with the beginning of the Second World War.

Keywords: *War, Second World War, Soviet literature, war literature, literary process.*

Giriş

20. yüzyıl Rus tarihinde 1917 Ekim devrimi ve ardından yaşanan iç savaş yıllarından sonra, İkinci Dünya Savaşı, Rus halkının hafızasında silinmez izler bırakan tarihi bir olaydır. Bu sebeple de savaş ve onun yarattığı sonuçlar, 20. yüzyıl edebiyat ve sanat dünyasının çok önemli bir parçasıdır. Ayrıca bu savaşın ardından Sovyet Rusya'nın başarısından dolayı dünya ülkeleri arasında konumunun ve öneminin arttığı da bilinir.

Yeni açılan arşiv belgeleri ve demografik araştırmalara göre yapılan hesaplarda, İkinci Dünya Savaşı'nda yaklaşık olarak 25 milyon kişinin öldüğü belirtilirken askerlerden çok sivilin hayatını kaybettiği düşünülmektedir. Nazi Almanya'sının genel amacının Ukrayna ve Rusya'da nüfusu yok etmek olduğunu düşündüğümüzde bu sonucun doğal olduğu görülür. Yarattığı tehditlerin ve kayıpların büyüklüğü açısından bu savaş Rusya'da, Büyük Vatan Savaşı olarak adlandırılır.

İkinci Dünya Savaşı Sovyet Rusya'yı sadece insan kayıpları ve yıkımları açısından etkilemez. Farklı şekillerde de etkiler. Milliyetçilik ve vatanseverlik duygularının artması, yönetimin dine karşı tolerans göstermesi bunlar arasındadır. Bu sayede Rus halkı bir yandan vatan savaşı verirken diğer yandan da biraz da olsa manevi olarak özgür yaşama imkânına sahip olur.

Savaşın bir diğer etki alanı da edebiyat ve sanattır. Hatta bu etki, savaşın ilerleyen zamanlarında ya da sonunda değil, savaşın daha ilk aylarında kendini gösterir. Bilindiği gibi Rusya'da, 1917 Ekim devriminden İkinci Dünya Savaşı'na kadar olan tarihi süreçte edebiyat ve sanat, sosyalist gerçekçi yaklaşımla hareket eder. Söz konusu yeni anlayışa göre, sosyalist ideal, Rus yaşamının her alanına girdiği zaman tam anlamı ile uygulanabilecektir. Sanat ve edebiyat dünyası estetik anlayışı bir yana bırakıp yalnızca sistemin propagandasını yapan eserler yaratmak zorunda bırakılmıştır. Hatta bu düşünceyi benimsemeyen yüzlerce kişi yurt dışına çıkmış, bazıları sürgüne gönderilmiş, kuşuna dizilmiş ya da ülke içinde sürekli bir baskı ile yaşamak zorunda kalmışlardır. Örneğin Ağustos

1921'de şair N. Gumilyov'un kurşuna dizilmesi ve A. Blok'un 1919 yılındaki tutuklanmasının ardından kötü şartlardan dolayı hastalanıp 1921'de ölmesi; 1925 yılında S. Yesenin'in intiharı; 1930'un başında V. Mayakovski'nin intiharı; yine Aralık 1938'de O. Mandelştam'ın kuzeydoğu Sibirya'daki bir toplama kampındaki ölümü; Ağustos 1941'de M. Tsvetayeva'nın intiharı ve bunun gibi pek çok yazar ve şairin ölümlerinin ardında yatan gerçek, sistemin çıkarlarına hizmet etmemeleridir. Nitekim yine Yazarlar Birliği'nin ilk toplantısına katılan 593 üyenin 200'ü aşkının ortadan kaybolduğu bilinir (Bayevski, 2003: 177).

Görüldüğü gibi, 1917 Ekim devriminin getirdiği sosyalist düşünce ve ardından sosyalist gerçekçi sanat anlayışı Sovyet Rusya'da, edebi anlayışın ve işlevin değişmesine neden olur. İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla da yeniden yön değiştirecektir. Savaşın ilk günlerinde komünist partinin önemli bir üyesi olan Andrey Jdanov Rus halkına zafere inancın ve güvenin verilmesi için yazarlara ve sanatçılara büyük görev düştüğünü belirtir: *"Yoldaşlarımız, edebiyatta liderler ve yazarlar olarak, Sovyet düzeninin ve politikasının hayati gücüyle yönlendirilmelidirler. Sadece bu şekilde gençlerimiz umursamaz bir tavır ve ideolojik aymazlık ruhuyla değil, güçlü ve itici bir devrimci ruhla yetiştirilebilir."* (Riasanovskiy, 2011: 572).

Gelişme

Savaş, insanın dayanma gücünün ya da güçsüzlüğünün; içindeki cesaretin ya da korkaklığın ortaya çıktığı bir süreçtir. Bu nedenle savaşın başlaması ile birlikte tüm yazar ve sanatçılar halka destek vermeye çağrılırlar. Sovyet Yazarlar Birliği'nin toplantısında tüm edebiyatçıların da savaşa gerek yazılarıyla gerekse birebir cephede savaşarak katılacaklarına karar verilir. *"Her Sovyet yazarı, bütün gücü, bütün deneyimi ve yeteneğiyle, ülkemizin düşmanlarına karşı, kutsal halk savaşına, eğer gerekirse, her şeyini adamaya hazır."* (Bayevski, 2003: 167). Bu sözler tüm yazarlarca onaylanır ve savaşın başından itibaren yazarlar kendilerini, hem vatanını koruyan bir asker hem de kendi halkından sorumlu bir sanatçı olarak hissederler. Böylece "yazar ve savaş" arasındaki bağ kurulur. Yazarlar, halkın acılarını ve ardından gelen zafer sevincini paylaşırlar. Böylece, savaş edebiyata sadece ideolojik yönden değil, aynı zamanda ahlaki, felsefi ve psikolojik yönden de dâhil olur. Bilimler Akademisi'nin yıl dönümündeki bildirisinde A. Tolstoy'un da dile getirdiği gibi: *"Savaş gününde edebiyat, gerçek halk sanatı olur, halkın kahraman ruhlarının sesi olur."* (Vasilyev, 2011: 3).

20. yüzyılda kültürün, propaganda açısından sahip olduğu gizil gücü kavrayan ilk politik liderlerden biri ve savaştan çok daha önce etkili bir kültür aygıtı kurmaya çalışmış olan Stalin, şimdi bu aygıtı savaşın hizmetine koşuyordu. Her kesim için ayrı propaganda malzemesi hazırlanmıştı. Kitleler için popüler şarkılar, yurtsever filmler ve sıradan ordu bildirimleri: entelijensiya ve batılı müttefikler için de V. Grossman'ın "Haklı Dava İçin" (Zpravoye delo) adlı romanı, Şoştakoviç'in yedinci ve

sekizinci senfonileri ve Prokofyev'in "Beşinci Senfonisi" ve "Savaş ve Barış" (Voyna i mir) adlı operası, Eyzenştayn'ın 1941 yılında savaşın başlangıcında sürgün edildiği Kazakistan'ın Alma Ata şehrinde çekmeye başladığı "Korkunç İvan" (İvan grozny) adlı tarihsel filmi gibi romanlar, senfoniler ve operalar vardı (Volkov, 2010: 171).

Binden fazla şair ve yazar da savaş muhabiri olarak orduya katılır: M. Şolohov, A. Fadeyev, N. Tihonov, İ. Erenburg, V. Vişnevski, Ye. Petrov, A. Surkov, V. Zakrutkin, A. Bek, A. Platonov vb. Bunlar arasında film yönetmenleri, aktörler, besteciler, sanatçılar, heykeltıraşlar çıkar: E. Neizvestniy, G. Çuhray, İ. Smoktunovski, S. Bondarçuk, B. Nemenski, V. Sidur... Askerlerle birlikte yaşanan cephe hayatı, yazarların çoğuna halkın yaşamını daha iyi tanıma fırsatı verir. Böylece savaş, yeni temalar ve bu temalarda kendini bulan birçok genç yetenek yaratır. Bunlar arasında savaş nesrinde ün yapan genç yaştaki askerler vardır: G. Baklanov, V. Astafyev, V. Bogomolov, V. Bikov, K. Vorobyev, A. Ananyev, V. Kuroçkin vb. bunlardan bazılarıdır (Galkina, 2010: 3).

Savaş, insanların yaşama bakışını da değiştiren bir unsurdur. Nitekim edebiyat ve sanat dünyasından pek çok kişi savaşın başında gençtir ancak ilerleyen aylar ve yıllar içinde yaşama yetişkinler gibi bakarlar. Söz konusu yazarlardan biri olan Yu. Bondarev bunu şu sözlerle ifade eder: "*Savaşta dört yıl boyunca ölümün çelik gibi sert yanını omuzlarında hissederek soğuk tümseklerden sessizce geçerken, kendi geçmişimizi kaybetmiş değildik, ama 20 yaş kadar büyüdük, bunları bütün detaylarıyla yaşadık*" (Leyderman, 2003: s. 162) Bu deneyimlerin ahlaki ve psikolojik izleri onların hem savaş sürecinde, hem de savaşla ilgisi olmayan yapıtlarının temalarında da silinmez şekildedir.

Savaş muhabiri olarak görevlendirilenler arasında A. Platonov, İ. Erenburg, V. Grossman, M. Şolohov vb. pek çok ünlü yazar da yer alır. Savaşın ilk aylarındaki yenilgilerden dolayı halkın umudunu kaybetmemesi için art arda yazılar kaleme alırlar. İ. Erenburg ne kadar yoğun bir şekilde çalıştıklarını anılarında şöyle dile getirir: "*Başkaları gibi ben de kaygılı idim. Ömrümde hiçbir zaman böylesine çok çalışmamıştım, günde üç dört makale yazıyordum. Lavrişenski sokağındaki evimde oturuyor, yazı makinemi tıkırdatıyordum. Akşama "Kızıl Yıldız" gazetesine gidiyor, gazeteye makale yazıyor, Almanca vesikalari, Alman radyolarından alınan haberleri okuyor...yeneceğimizi ispat etmeye çalışıyordum. Kaynaklarımıza ya da ikinci cepheye güvendiğim için değil çok inanmak istediğim için yeneceğimize inanıyordum. O zamanlar ne benim için ne de yurttaşlarım için başka çıkar yol yoktu."* (Erenburg, 1968: 215).

Bu dönemde roman, şiir, makale, deneme türünde pek çok eser kaleme alınarak art arda yayınlanır. Her ne kadar savaştan sonra yayınlanmış olsa da roman türünde Sovyet halkının mücadelesini anlatan en güzel romanlardan biri A. Fadeyev'in "Genç Muhafızlar"(Molodaya

gvardiya) adlı romanıdır. Bu romandaki genç subayların prototipinin, tüm Sovyet gençleri olduğu değerlendirilir. Fadeyev savaş yıllarının kendi edebi sanatındaki önemini şöyle vurgular: *“Vatan sevgisiyle doluyduk, çünkü vatan topraklarımız askerlerin çizmeleri altında inliyordu. Beni yazar yapan dönem bu dönemdir. İçinden çıktığım halkın en iyi yanlarını tanımayı öğrendim. Onunla birlikte aynı asker kaputuyla uyudum ve aynı kazandan yemek yedim* (Zelinski, 1978: 131).

Savaş yıllarında savaşın zor koşullarıyla mücadele veren insanın psikolojisini anlamaya ve anlatmaya yönelik bir düzyazının varlığı dikkat çeker. Dönemin yazarları, kendilerinin ve çevrelerindeki diğer kişilerin gerçek deneyimlerini göstermeye çalışırlar. V. Nekrasov, M. Şolohov G. Baklanov, Yu. Bondarev, B. Vasilyev, K. Vorobyev, V. Astafyev, V. Bıkov bunlardan yalnızca bir kaçıdır. Bu yazarların çoğu, edebiyata savaşla giriş yapmışlardır. Bu konuda yazar B. Vasilyev *“Ben yazar olmayı düşünmemiştim”* (Aponin, 2003: 3) derken savaşın insan üzerindeki etkisini dile getirir. Yine Yu. Bondarev de *“Cepheden sonra iki çift laf etme gereksinimi gibi tuhaf şeyler oldu.”* (Aponin, 2003: 3) sözleriyle yazarlığının savaşla şekillendiğini belirtir.

Özellikle 1943-1945 dönemi Sovyet edebiyatı nesrinde kahramanlık heyecanı (Geroiçeskiy pafos) içerikli çalışmaların öne çıktığı görülür. Aslında bu heyecanın kaynakları savaşın başlangıç dönemi nesirlerinde kendini göstermeye başlar. P. Pavlenko'nun “Rus Öyküsü” (Russkaya povest'), N. Bogdanov'un “Savaş Muhabirinin Notları” (Zapiski voyennogo korrespondenta), Yu. Slezkin'in “Düşmanın Geri Kıtalarında” (Po tilam vraga), İ. Aramilev'in “Bir Savaş Muhabirinin Bloknotundan” (İz bloknota voyennogo korrespondenta), V. Lidin'in “1941 Kışı” (Zima 1941 goda), Vl. Stavski'nin “Cephe Notları” (Frontoviye zapiski) ve A. Polyakov'un “Düşmanın Gerisine” (V tilu vraga), “Beyaz Mamutlar” (Belye mamontı), “Rjev Hattında” (Pod Rjevom) yapıtları bunlara örnek gösterilebilir (Dementev-Naumov, 1965: 258).

Savaş yıllarında en etkili bir diğer edebi tür de şiidir. A. Ahmatova, O. Berggolts, K. Simonov, N. Tihonov, A. Tvardovskiy, V. Sayanov, A. Surkov vb. pek çok şairin şiirleri, okuyucuların her biriyle içten bir sohbet gibi algılanır. Ayrıca lirik şiirlerden başka uzun şiirler de dikkat çeker. V. İnver'in “Pulkova Meridyeni” (Pulkovskiy meridian), Z. Şışova'nın “Abluka” (Blokada), A. Prokof'yev'in “Rusya” (Rossiya), P. Antokolski'nin “Oğul” (Sın'), M. Aliger'in “Zoya” (Zoya) ve A. Tvardovski'nin “Vasiliy Tyorkin” (Vasiliy Tyorkin) savaş yıllarının en çarpıcı başyapıtları arasındadır (Rogover, 2009: 368).

Özellikle K. Simonov'un “Bekle Beni”(Jdi menya) adlı şiiri büyük etki yaratır. “Bekle Beni” şiiri Stalingrad'da hem bir subay hem de gazeteci olarak bulunan Simonov'un, ölümle karşı karşıya kaldığı o zorlu anlarda kendisine yaşam gücü verebilmesi için sevdiği kadın Valentina'ya yazdığı

bir şiiirdir. Şiir, yaralı bir asker tarafından gazeteye ulaştırılır ve o günden sonra bu şiir askerlerin hafızalarına kazınır. Hatta ölen askerlerin ceplerinden çıktığı da bilinir.

*Tek bir haber bile çıkmasa uzaklardan
Saçma da olsa bekleyişin
Yalnız sen olsan bile bekleyen beni
Bekle beni!
Bırak beklemekten usanmış dostlarım
Öldüğümü sansınlar benim
İçme anılar gibi acı
İçme sakın o şaraptan*

*Yağmurlar içinde bekle beni,
Karlar tozarken bekle
Ortalık ağarırken bekle
Kimseler beklemezken
Sen bekle beni!*

Savaş yıllarında İ. Erenburg da halka umut ve güç veren şiirler kaleme alır. Nitekim Haziran 1942 tarihinde kaleme aldığı “Öldür Almanı” (Ubei nemtsa)adlı şiirin, keskin ve sert ifadelerinin halk üzerinde büyük etki yarattığı bilinir:

....
*Günleri sayma.
Mesafeleri sayma.
Sadece öldürdüğün Almanı say.
Öldür Almanı!- yaşlı annen istiyor.
Öldür Almanı!- küçük çocuklar yalvarıyor.
Öldür Almanı!-Ana vatan haykırıyor.
Sendeleme.
Gevşeme.
Sadece Öldür! (Haziran 1942)*

Söz konusu şiir dönem pankartlarındaki sloganlarda da yer alır. Erenburg’un “öldür!” çağrısına yüzlerce şair, yazar ve ressam da katılır. Sloganlarla birlikte eserlerin adları da büyük değişikliğe uğrar. “Bombardıman” (Obstrel), “Birlikler Ateş İstiyor”(Voiska hotyat strelyat), “Sıcak Kar”,(Goryaçi sneg), “Moskova Yakınlarında Öldürülenler”(Ubitie vozle Moskvı) ve “Lanetlenmiş ve Katledilmişler”(Proklyatı i ubiti) vb. sayılabilir.

İ. Erenburg yine aynı yıl “Nefret hakkında” (O nenavisti) adlı makalesini yazar. Bu makalede “Bütün Sovyet vatandaşları bunun sıradan bir savaş olmadığını, karşımızdakinin sıradan bir ordu olmadığını, söz

konusu olanın toprak ya da para olmadığını anladı; bu, yaşama, nefes alma, anadilini konuşma, öz çocuklarına bakma hakkı, insan olma hakkıydı."(Erenburg, 1968: 201) diyerek bu savaşın Sovyet halkı için önemini vurgular. Savaşta "Krasnaya zvezda" (Kızıl Yıldız) gazetesinin muhabiri olarak çalışan Erenburg aynı zamanda Kiev, Kursk ve Berlin'de de savaşıır. Onun yazıları, fıkraları, politik hicivleri, cephede ve cephe gerisinde çok sevilmiş ve insanlara güç vermiştir. Düşman hattı gerisindeki partizanların onun makale kupürlerini makineli silahlarla değiştiği bilinir. Savaş yıllarında yazar, genel olarak savaş başlığı altında toplanan dört ciltten oluşan yaklaşık bin makale ve yergi yayınlar. Erenburg gerçek materyallerle dolu yazılarında, galibiyet için yalnızca tekniğin değil ideallerin de olması gerektiğini belirtir. (Blagasova, 1988: s.271) Nitekim bir kadın olarak cephede uçaksavar topçusu görevi yapan K.Semyonovna da *"Doğum tarihimizin önemi yok. Biz hepimiz 1941 yılında doğduk"* (Aleksiyeviç, 2002: 12) derken savaşın onlara getirdiği birlik duygusunu ve bilincini ifade eder.

Belirtildiği gibi düşmana duyulan nefret ve vatani kurtarma düşüncesi, savaş yıllarında bütün edebiyat dünyasının ilham kaynağıdır. Savaş yıllarında özellikle Leningrad, Moskova ve Smolensk hakkında şiirler kaleme alındığı görülür. Surkov ve Gusev'in Moskova, Tihonov'un ve Berggolts'un Leningrad, İsakovski'nin Smolensk hakkında şiirleri vardır. Özellikle Leningrad hakkında pek çok eser kaleme alınır. İ.Erenburg "Rusya'nın Gururu" (Gordost Rossii) makalesine şu sözlerle başlar: *"Bir Alman ders kitabında okumuştum: "Leningrad herhangi bir doğal set ile korunmaz." - Aptallar! Onlar anlamadılar ki Leningrad en emin set ile savunuldu: Rusya aşkı"* (Leonov, 2010: 120).

Savaş yıllarında cephelerde yer alan ve halka umut veren önemli isimlerden biri de V. Grossman'dır. Grossman dört yıl süren savaşın üç yılını "Kızıl Yıldız" (Krasnaya zvezda) gazetesinin muhabiri olarak, Moskova, Kursk, Stalingrad ve Berlin gibi farklı cephelerde geçirir. Bu dönemde kaleme aldığı makalelerinde ve denemelerinde komutanlarla olan sohbetlerini, askerlerle olan konuşmalarını ve kendi gözlemlerini bir arada aktarır. Söz konusu yazılarında cephede ya da cephe gerisindeki insanların savaşın seyrine göre içlerindeki gelgitleri hiçbir abartıya gerek duymadan bütün gerçeği ile anlatır: *"...Savaşta yaşananlara karşı sadece iki duygu gözledim: ya alışılmadık bir iyimserlik ya da tam kopkoyu bir karanlık. İyimserlikten karamsarlığa geçiş hızlı, keskin, kolay oluyor, ortası yok, sadece bu iki duygu var: birincisi ,düşman yeniliyor; ikincisi, düşmanın yenilmesi imkansız."* (Vinogradova, 2003: 115).

İ. Erenburg yazarın daha sonraki edebi yaşamında, Stalingrad muharebesinde geçirdiği uzun sürenin önemine dikkat çeker: *"Stalingrad muharebesinde o kendi temasını, kendi kahramanlarını, büyük, ağır, onurlu savaşını buldu."* (Erenburg, 1968: 251). Nitekim savaş sonrası dönemde

kaleme aldığı “Savaş Yılları”(V godı voyını) “Haklı Dava Uğruna”, “Yaşam ve Yazgı” (Jizn i sudba) vb. eserlerde bu etki açıkça fark edilir.

Savaş döneminde kadın şairler de oldukça dikkat çekicidir. A. Ahmatova, O. Berggolts, Yu. Durinina bunlardan sadece birkaçıdır. 17 yaşında gönüllü olarak cepheye giden Yulya Durinina savaşın onda yarattığı etkiyi dile getirmek için: “17 yaşında siperlerde dolaşırken anavatanı gördüm.” (Deming, 1978: 96) der. Akmeist şair A. Ahmatova ve şair O. Berggolts da savaş yıllarında özellikle de Leningrad kuşatması sırasında gerek kaleme aldıkları şiirleri ile gerekse radyo konuşmaları ile halka güç vermeye çalışmışlardır. Bilindiği gibi Peterburg, Sovyet Rusya dönemindeki adıyla Leningrad, özellikle 19. yüzyıldan itibaren edebiyat dünyasının merkezi olan bir şehirdir. A. Ahmatova ve O. Berggolts da Leningrad’la özdeşleşmiş sanatçılardır. Her ikisi de savaşın ve Leningrad kuşatmasının bir gün galibiyetle son bulacağını Sovyet halkına inandırmaya çalışırlar. A. Ahmatova “Kahramansız Poema” şiirinde (Poema bez geroya) gelecek kuşaklara bu inançla söz verir:

Çocuklara yemin ediyoruz, yemin ediyoruz mezarlara

Kimse zorlayamayacak bizi boyun eğmeye düşmana (Günal, 2003: 8).

Dizelerinde olduğu gibi daha birçok şiirinde ve radyo konuşmalarında A. Ahmatova, bu zorlu süreçte halkına dayanma gücü vermeye çalışır.

Leningrad’da doğup büyüyen ve kuşatma yıllarında orada yaşamını sürdüren O. Berggolts da şiirlerinde özellikle kadınlara hitap eder. Bunun bir nedeni de savaş yıllarında Leningrad halkının çoğunu kadın, yaşlı ve çocukların oluşturmasıdır. Şair Leningrad halkının manevi gücü olur. Öyle ki, halkın şaire “Leningrad Madonnası” ya da “kuşatmanın ilham perisi” gibi adlar vermesi, o dönemde yaşam mücadelesi veren insanlar üzerindeki etkisini ifade eder niteliktedir.

O. Berggolts halka her gün karşılaştığı, yanı başındaki insanlarla konuşur gibi hitap eder. Leningrad halkı için onun sesi, özlenen bir sevgilinin ya da annenin sesi gibidir:

Darya Vlasevna, kapı komşum,

Biz yarı aç yarı tok yaşadık

Mücadele yirmi dört saat sürdü,

Halkın zorlu savaşında,

Darya Vlasevna, seninle beraberiz.

Dolayısıyla gerek A. Ahmatova’nın gerekse O. Berggolts’un, ölümün yaşandığı Leningrad’la ilgili şiirlerinde kahramanlıktan bahsetmedikleri görülür. Onlara göre, o şartlarda ayakta kalabilmek zaten bir kahramanlıktır. Berggolts halkın içinde bulunduğu yalnızlık ve çaresizlik duygularını da şiirleri aracılığı ile yok etmeye çalışır:

Bazen öyle zamanlar oluyor ki,
Kendi kendini tanıyamıyorsun:
-Dayanacak mıyım? Sabrımı koruyacak mıyım?
-Dayanacaksın! Sabredeceksin! Yaşayacaksın!
Darya Vlasevna senin gücün
Tüm yeryüzüne hayat verecek
Bu gücün adı Rusya'dır.
Onun gibi dimdik ayakta dur!

Edebiyat dünyasındaki bu canlılığın yanında, savaşın ilk dönemlerinde afişler de Sovyet insanının bilinçlenmesinde büyük rol oynar. Bu süreçte afişlerin değerini P. V. Suzdalev şöyle vurgular: “Afişte en yaşamsal fikir ve hisler yansımaları buldu. Her yerdeki afişler insanları çağırdı, inandırdı, kahramanca davranışlara teşvik etti, onların direncini artırdı.” (Barinov, 2002: 74).

Sovyet şarkılarının da vatansever duyguların ortaya çıkarılmasında rol oynadığı görülür: “Kutsal Savaş” (Svyaşennaya voyna,), “Cesurların Şarkısı” (Pesnya smelih), “Topçuların Yürüyüşü” (Marş artillerii), “Benim Moskovam” (Moya Moskva), vb. örnek verilebilir. Ayrıca A. İ. Muzafarov’un “Vatan İçin!” (Za rodinu!), “Savaşa, Arkadaşlar!” (Na voynu, tovarişi!), D. H. Fayzi’nin “Kana Kan” (Krov zakrov), Z. V. Habubillin’in “Takım, ileri!” (Komanda vpered!) gibi şarkıları da kitleleri harekete geçiren şarkılardan bazılarıdır (Barinov, 2002: 75).

Sonuç

Görüldüğü gibi İkinci Dünya Savaşı boyunca halkın ihtiyacı olan inancı ve güveni, yarattıkları her türlü sanat eseri ile ortaya koymaya çalışan pek çok yazar, şair, besteci, gazeteci vb. vardır. Bunlar halka yalnız olmadıklarını hissettirmek için gayret gösterirler. Bu yıllarda Sovyet yönetimi, savaş öncesinde olduğu gibi, sanatçılara karşı çok katı tedbirler almamıştır. İ. Erenburg da anılarında bu önemli paradoksa dikkat çeker: “Genellikle savaş beraberinde sansür makasını getirir; ama bir buçuk yılı dolduran bu savaşta yazarlar her zamankinden daha da özgür!” (Erenburg, 1968: 241).

Savaşın bitimini izleyen yıllara baktığımızda ise diğer değerli pek çok aydın gibi savaş öncesi yasaklı olan A. Ahmatova'nın bu denli sivriliip sevilmesinin devlet rejimi için yeniden tehdit unsuru olduğunu görürüz. Nitekim M. Gorki Büyük Tiyatrosu'nda Ağustos 1946'da sembolist şair A. Blok anısına düzenlenen edebiyat gecesinde şiirlerini okur. Ancak “*şiirinin gençliğe zarar verdiğini ve bu yüzden Sovyet edebiyatı içinde hoş görülemeyeceğini*” bildiren Parti Merkez Komitesi'nin özel kararıyla suçlanır (Volkov, 2010: 180). Bu geceyle birlikte devletin şaire sanatsal açıdan yaptığı baskı ve gazeteler aracılığıyla yapılan karalamalar artar.

Aynı ay A. Ahmatova, ünlü mizah yazarı M. Zoşçenko'yla birlikte Yazarlar Birliği'nden çıkarılır. Böylece şair için yeni bir yaşam ve sanatta var olma savaşı başlar. Çünkü savaş yıllarında edebiyatçılara gösterilen anlayış artık son bulmuştur. Bu dışlanışlığı ve kabul görmezliği, yalnızca A. Ahmatova değil farklı şekillerde ve boyutlarda da olsa A. Platonov, V. Grossman gibi savaş yıllarının önemli yazarları da yaşarlar.

İkinci Dünya Savaşı yıllarına ya da savaşın ardından dünya edebiyatlarına bakıldığında en yoğun savaş edebiyatının Sovyetler Birliği'nde olduğu görülür. Bunda, olayın bu ülke için taşıdığı önem kadar, sosyalist gerçekçilik kalıpları arasında savaş temasının daha rahat yazma imkânı sağlamanın da payı vardır... Hemen bütün Sovyet yazarları, en önemli eserlerini bu konuyu işleyerek yaratmışlardır. Gerek Sovyet halkına güç vermek gerekse sosyalist ideali güçlendirmek adına olsun bu yıllarda Sovyet edebiyatının en güçlü dönemlerinden birini yaşadığı görülür. Pek çok edebiyat tarihçisine göre de Batı romanına kıyasla, Sovyet romanı savaş konusunda oldukça gerçekçi ama daha iyimserdir. Bunu yalnızca bir ülke olarak değil, bir sistem olarak da savaştan sağ çıkmaya bağlı bir eğilim olarak görürler (Belge, 2006: 445).

Sonuç olarak İkinci Dünya Savaşı, yalnızca bir vatan savaşı değil aynı zamanda sosyalist ideolojinin gücünü kanıtlamak için verilen bir savaştır. Bu bağlamda Sovyet yönetiminin aldığı kararlar doğrultusunda dönem edebiyatçılarının ve sanatçılarının halkta, galibiyete inanç duygusunu ve umudunu verecek her türlü eseri yaratmaya çalıştıkları görülür. Ancak ülke ve sistem için bütün tehditler ortadan kalktığında edebiyat ve sanat dünyası yeniden karanlık geleceğini yaşamaya başlar.

KAYNAKÇA

- ALEKSİYEVİÇ, S. (2002). *Nazi İşgalinde Sovyet Kadınları*. (Çev.: Serpil Güvenç), İstanbul: Evrensel Yayınları.
- APONİN, Y. M. (2008). *Tema Velikoy Oteçestvennoy Voynı v Proizvedeniyah Yu. Bondareva i B.L. Vasil'yeva*. Kursk: Nauç.ruk.
- BELGE, Murat (2006). *Edebiyat Üstüne Yazılar*, İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- BARİNOV D. V. - GOLUB, Yu. G. (2002). *Sud'bi rossiyskoy hudojestvennoy intelligentsii v usloviyah stalinskogo rejima*, Saratov: İzd. Saratovskogo universiteta.
- BAYEVSKİ, V. S. (2003). *İstoriya Russkoy Literaturı XX Veka*". Moskva.
- BLAGASOVA, T. M. - BLOHİN B. V. (1989). *Russkaya Sovetskaya Proza*. Moskva
- DEMENTEV, A. - NAUMOV, E. - PLOTKİN, L. (1965). *Russkaya Sovetskaya Literatura*. Moskva: Prosveşçeniye.
- DEMİNG, B. (1978). *Soviet Russian Literature Since Stalin*. New York: Cambridge University Press.
- ERENBURG, İ. (1968). *İnsanlar, Yıllar, Hayatlar*. (Çev.: Hasan Ali Ediz), İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi

- GALKİNA, Z. İ. (2010). *Naşa Pamyat' jiva: Obzor Sovremennoy Literaturı o Velikoy Oteçestvennoy Voyne*. Petrozavodsk: Dyub Pk.
- VİNOGRADOVA, L. – BEEVOR, A. (2013). *Savaşta Bir Yazar (V. Grossman Kızıl Orduyla 1941-1945)*. (Çev.: Sabri Gürses), İstanbul: Can Yayınları.
- GÜNAL, Zeynep (2003). “A. Ahmatova'nın Şiirlerinde İkinci Dünya Savaşı”. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 43(1), s.195-219.
- LEONOV, B. A. (2010). *Ruskaya Literatura o Velikoy Oteçestvennoy Voyne*. Moskva: izd. literaturniy institut im. A.M.Gorkogo.
- LEYDERMAN N. L. - LİPOVETSKİY, M. N. (2003). *Sovremennaya Russkaya Literatura 1950-1990-e Godı*. Tom 1., Moskva: Akademia.
- RİASANOVSKİY, N. V. - STEİNBERG M. D. (2011). *Rusya Tarihi*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- ROGOVER, E. S. (2004). *Russkaya Literatura XX Veka*. Sankt-Peterburg-Moskva: Caga-Forum.
- VASİLEV, V. İ. *Knigozdaniye v Godı Velikoy Oteçestvennoy Voynı*. <http://militera.lib.ru/articles/index.mhtmlnode340card33014.htm> (Erişim: 11.01.2011)
- VOLKOV, S. (2010). *Büyülü Koro*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- ZELİNSKİ, K. (1978). *Sovyet Edebiyatı*. (Çev.: Funda Savaş) İstanbul: Konuk Yayınları.